

สมุทรทานุภาพ

(SEA POWER)

นาวาเอก กิตติพงษ์ จันทร์สมบูรณ์
รองผู้อำนวยการ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ทหารเรือ
กรมยุทธศึกษาทหารเรือ

บทนำ

ประเทศใดประเทศหนึ่งจะสามารถดำเนินนโยบายให้บรรลุวัตถุประสงค์แห่งชาติ (National Objective) หรือปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interests) ได้ ประเทศนั้นๆ จะต้องมีการอำนาจแห่งชาติที่เหมาะสม ซึ่งกำลังอำนาจแห่งชาติ (National Power) ก็คือเครื่องมือ (Means) ที่จะให้ประเทศบรรลุวัตถุประสงค์เหล่านั้น กำลังอำนาจแห่งชาติยังแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ อีกเช่น การแบ่งตามประเภทของเครื่องมือจะแบ่งได้เป็น ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมจิตวิทยา ด้านเทคโนโลยี และด้านการทหาร หรือ ถ้าแบ่งกำลังอำนาจตามลักษณะของพื้นที่จะแบ่งเป็นกำลังอำนาจแห่งชาติทางบก (Land Power) ทางอากาศ (Air Power) และทางทะเล (Sea Power) ที่เรียกว่า สมุทธานุภาพ แต่ก่อนยุคล่าอาณานิคม กำลังอำนาจทางบกมีอิทธิพลมากในการทำสงครามเพื่อแย่งชิงดินแดน แต่หลังจากที่การเดินทางเรือมีการพัฒนาอย่างมากจนสเปนค้นพบทวีปอเมริกาเป็นต้นมา ประเทศมหาอำนาจต่างเห็นว่าการอำนาจทางทะเลเป็นปัจจัยสำคัญในการแผ่ขยายอิทธิพลและการก้าวขึ้นเป็นประเทศมหาอำนาจได้ โดยเฉพาะเมื่อทรัพยากรในพื้นที่ทางบกมีปริมาณลดลง แต่ในทางกลับกันทรัพยากรทางทะเลยังคงเหลืออีกจำนวนมาก ทะเลจึงเป็นพื้นที่ที่รัฐชายฝั่งต่าง ๆ เร่งเข้าเก็บเกี่ยวและปกป้องผลประโยชน์ในเขตทะเลอาณาจอธิปไตย ๑๒ ไมล์ทะเล ไปสู่พื้นที่ทะเลสิทธิอธิปไตยอีกกว่า ๒๐๐ ไมล์ทะเล และยังรวมถึงการไปใช้ประโยชน์จากทะเลหลวง ซึ่งเป็นพื้นที่ของส่วนรวมที่ทุกคนมีสิทธิในการใช้ในทางสุจริต ประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ จึงหันมาพัฒนากำลังอำนาจทางทะเลเพื่อเสริมสร้างความสมบูรณ์ มั่งคั่ง และความมั่นคงของประเทศในลักษณะใครดีใครได้ คำว่าสมุทธานุภาพจึงไม่ได้มีความหมายแค่เป็นเครื่องมือเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความยิ่งใหญ่ของชาติที่ได้จากการใช้ประโยชน์จากทะเลและกีดกันไม่ให้ผู้อื่นมาแย่งชิงประโยชน์ได้ ดังนั้นการที่จะนำพาประเทศให้ก้าวไปสู่ความเป็นมหาอำนาจอย่างสมบูรณ์ได้ ชาตินั้นจะต้องเห็นโอกาสในการแสวงหาประโยชน์จากพื้นที่ทะเลของตนเองและพื้นมหาสมุทรของโลกอันกว้างใหญ่ได้ ซึ่งจะต้องมีกำลังอำนาจเชิงรุกหรือสมุทธานุภาพไว้เพื่อเก็บเกี่ยวและปกป้องผลประโยชน์ต่าง ๆ อย่างที่พูดในบทความนี้จะได้ว่าวิเคราะห์ถึงบทบาทและความสำคัญสมุทธานุภาพ โดยอธิบายถึงความหมายของสมุทธานุภาพ วิวัฒนาการและบทบาทของสมุทธานุภาพในอดีต และองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับสมุทธานุภาพในปัจจุบัน

ความหมายของสมุทธานุภาพ

หากกล่าวถึงสมุทธานุภาพ ในนัยกำลังอำนาจทางทะเล ก็จะเป็นขีดความสามารถ ทั้งปวงของชาติที่จะอำนวยให้ชาตินั้น ๆ ได้ใช้พื้นที่ทางทะเลในกิจการทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจทั้งในยามสงบและยามสงครามหรือเพื่อบรรลุผลประโยชน์ นโยบายและ จุดประสงค์ที่ต้องการ สมุทธานุภาพนับเป็นส่วนหนึ่งของกำลังอำนาจแห่งชาติ แต่เป็นส่วน ที่เกี่ยวกับการใช้ทะเล ดังนั้นสมุทธานุภาพจึงประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ เช่นเดียวกับกำลัง อำนาจแห่งชาติ กล่าวคือ กำลังอำนาจทางการเมือง กำลังอำนาจทางการเศรษฐกิจ กำลังอำนาจทางการสังคม จิตวิทยา และกำลังอำนาจทางการทหาร รวมถึงพลังอำนาจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ทั้งนี้ความหมายสมุทธานุภาพ ลักษณะนี้ ในยุคแรก ๆ จะมุ่งเน้นถึงการมีกองกำลังทางเรือที่ยิ่งใหญ่ เพราะในอดีต อำนาจการทำลายล้างของกองเรือคานูเกรงขามและเป็นกำลังอำนาจที่มีประสิทธิภาพ จัดการหรือต่อต้านฝ่ายตรงข้ามที่อยู่ในดินแดนห่างไกลได้ผลเป็นรูปธรรม เมื่อชาติใด ครอบครองกองเรือที่ยิ่งใหญ่ทั้งขนาดและอำนาจการยิงก็ย่อมแสดงว่ามีสมุทธานุภาพสูง ในยุคล่าอาณานิคมจนถึงช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ ชาตินิยมอำนาจต่าง ๆ ในโลก ต่างแข่งขันกันพัฒนากองทัพเรือ เช่น อังกฤษที่ไม่ยอมให้น้อยหน้ากองเรือของฝรั่งเศสและ สเปนในอดีต แต่ในอีกมุมมองเกี่ยวกับสมุทธานุภาพจะหมายรวมถึงการเป็น “มหาอำนาจ ทางทะเล” หรือ “ประเทศที่เป็นมหาอำนาจทางทะเล” ได้อีกด้วย เช่น อังกฤษในอดีต เคยเป็นมหาอำนาจเพราะเป็นชาติสมุทธานุภาพ (Sea Power Nation) ที่สามารถควบคุม ทะเลเพื่อให้ตนเองได้แสวงหาประโยชน์ได้อย่างไม่มีชาติใดต่อต้านได้ ทั้งนี้จากลักษณะ สมุทธานุภาพมีลักษณะเป็นสองแบบที่กล่าวมา จึงทำให้ความหมายสมุทธานุภาพมีนัย ทั้งเป็นสิ่งที่นำเข้าไปในระบบ (Input) คือ สมุทธานุภาพจะมีความหมายว่าเป็นเครื่องมือ ที่ทำให้ประเทศหรือประชาชนมีพลังและอำนาจที่อำนวยให้เกิดเป็นผลประโยชน์ สร้างความร่ำรวยให้แก่ชนในชาติได้ เช่น การมีกองทัพเรือ กองเรือพาณิชย์ และอุตสาหกรรม เกี่ยวเนื่องกับทะเลที่เข้มแข็ง ส่วนอีกมุมมองที่สมุทธานุภาพมีลักษณะเป็นผลลัพธ์ (Output) คือ การที่ประเทศมหาอำนาจที่สามารถทำให้ประเทศอื่นยอมทำตามในสิ่ง ที่เราต้องการ ด้วยอำนาจหรืออิทธิพลทางทะเลที่เหนือกว่าเพื่อนำมาซึ่งความเจริญมั่งคั่ง ของประเทศนั้น

“
ใครครองทะเลได้
จะครองทุกอย่าง

”

เธมิสโตเคลส

การที่เข้าใจว่าการรบชนะแล้วจะได้ทุกอย่างนั้นอาจจะเป็นจริงเมื่อสงครามเกิดขึ้นแล้วถ้าไม่ได้เป็นมหาอำนาจที่แท้จริง ในยามสงบประเทศทุก ๆ ประเทศต่างต้องการความเจริญมั่งคั่ง และมั่นคง แต่หากจะต้องการมีอำนาจเหนือชาติอื่นใดด้วยนั้นคือความจำเป็นสำหรับชาติมหาอำนาจซึ่งประวัติศาสตร์ได้ให้บทเรียนแก่ผู้นำประเทศ นักการทหาร นักประวัติศาสตร์ และนักยุทธศาสตร์สำคัญของโลก จนต้องยอมรับว่าสมุททานุภาพจะทำให้ประเทศชาติยิ่งใหญ่ จากความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากทะเลและสมุททานุภาพนี้จะสนับสนุนให้ชาติก้าวขึ้นสู่การมีอำนาจระดับโลกดังที่ปรากฏในคำยืนยันของเธมิสโตเคลส (Themistocles) แม่ทัพและรัฐบุรุษเอเธนส์ เมื่อ ๕๒๕ - ๔๖๐ ก่อนคริสต์ศักราช ได้กล่าวไว้ว่า “ใครครองทะเลได้ จะครองทุกอย่าง” มาร์กอุส ตูลลิอุส กิแกโร (Marcus Tullius Cicero : ๑๐๖ - ๔๓ ก่อนคริสต์ศักราช) ท่านเป็นนักการเมือง และนักปรัชญาชาวโรมันได้กล่าวไว้ว่า “เจ้าทะเล ในที่สุดจะต้องเป็น เจ้าจักรภพ” และเซอร์วอลเตอร์ราลี (Sir Walter Raleigh) แม่ทัพเรือและรัฐบุรุษอังกฤษ (ค.ศ. ๑๕๕๒ - ๑๖๑๘) ได้กล่าวไว้ว่าผู้ที่สามารถครองทะเลได้ในที่สุดก็จะครองโลก “FOR WHOSEVER COMMANDS THE SEA COMMANDS THE TRADE; WHOSEVER COMMANDS THE TRADE OF THE WORLD, COMMANDS THE RICHES OF THE WORLD, AND CONSEQUENTLY THE WORLD ITSELF.” และในปัจจุบัน

สภาพแวดล้อมและสถานการณ์ของโลกเปลี่ยนไปจากเดิม นักยุทธศาสตร์หลายสำนักต่างคาดกันว่า การทำการสงครามขนาดใหญ่เกิดขึ้นได้ยากขึ้น รวมทั้งมนุษย์ได้พัฒนาเทคโนโลยีด้านการบินที่มีความรวดเร็วมากกว่าการเดินทางทางเรือ ทำให้สมุททานุภาพดูเหมือนว่าจะลดความสำคัญลงไปในอันอาจจะเป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาด เพราะเห็นได้ในปัจจุบันไม่ว่ามหาอำนาจระดับโลก และภูมิภาค อย่างสหรัฐฯ และจีนต่างก็ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสมุททานุภาพ ทั้งที่เป็น การพัฒนาการขนส่งสินค้าทางทะเล การมีท่าเรือ และฐานทัพในที่ต่าง ๆ ของโลก และที่สำคัญ การเสริมสร้างกองทัพเรือของประเทศต่าง ๆ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ที่แสวงหามาได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของชาติในการสร้างสมุททานุภาพ ซึ่งเป็นนัยแสดงให้เห็นถึงเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ของชาติในการเป็นมหาอำนาจ

บทบาทของสมุททานุภาพในอดีต

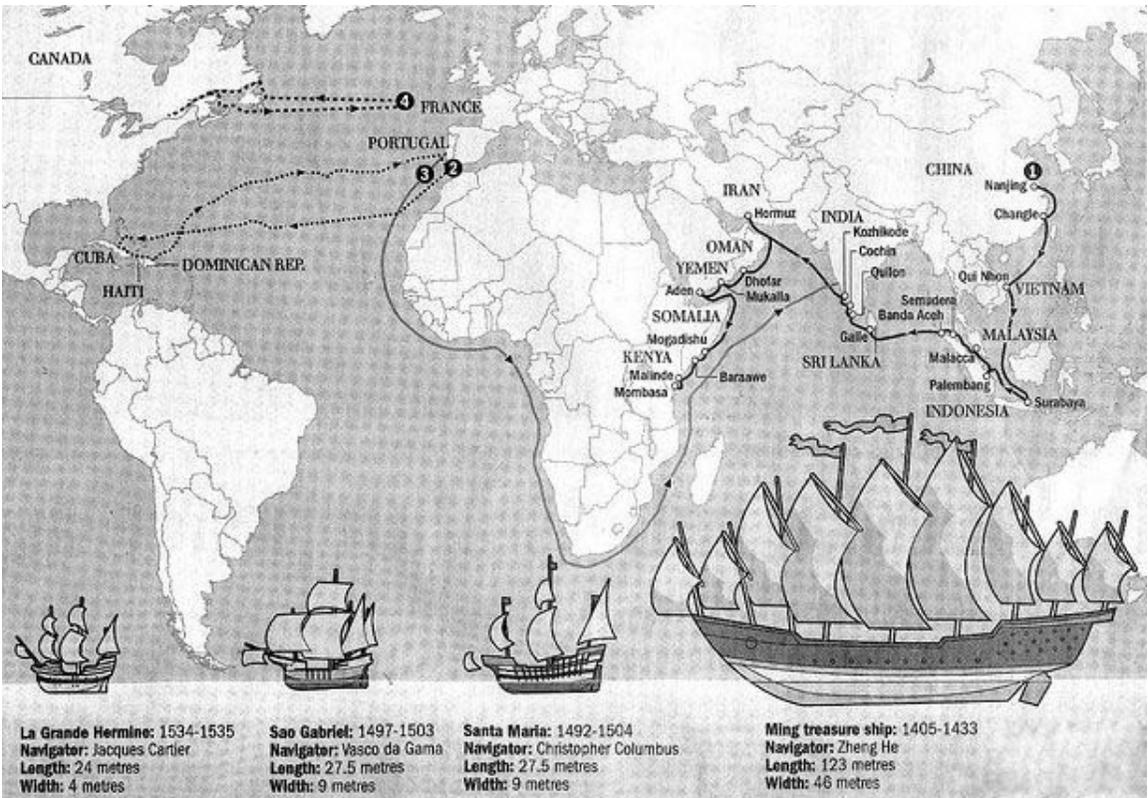
สมุททานุภาพมีบทบาทสำคัญและมีอิทธิพลต่อความเจริญของประเทศมาทุกยุคทุกสมัย ชาติที่รู้จักใช้ทะเลย่อมจะใช้พาณิชย์นาวี ขนสินค้าไปแลกเปลี่ยนซื้อขายกับชาติอื่น ๆ หรือกับเมืองขึ้นของตน นอกจากผลกำไรจำนวนมากแล้วยังมีโอกาสถ่ายทอดวัฒนธรรม และอารยธรรมให้แก่กันและกัน รวมทั้งการเผยแพร่ศาสนาได้ด้วย แต่ด้วยการค้าขายในทะเลลึกจะต้องเผชิญภัยคุกคามด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะภัยจากการถูกลักลอบสะดม ดังนั้น ชาติที่มีการค้าทางทะเลมูลค่าสูง ๆ จำเป็นต้องจัดให้มีเรือรบสำหรับป้องกันพาณิชย์นาวี และในเวลาสงครามเรือรบก็ทำหน้าที่ป้องกันพาณิชย์นาวีให้พ้นจากการโจมตีของข้าศึก พาณิชย์นาวีทำหน้าที่ลำเลียงทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์ไปทำสงครามในดินแดนข้าศึก นอกจากนี้สมุททานุภาพได้ก่อให้เกิดจุดผกผันในสงครามขึ้นหลายครั้ง เช่น ในสงครามระหว่างกรีกกับเปอร์เซีย สงครามระหว่างโรมันกับคาร์เธจ เป็นต้น

ยุคบุกเบิก (Age of Exploration)

จีนนับเป็นประเทศแรกที่มีการพัฒนาสมุททานุภาพเพื่อขยายอิทธิพลและการค้นหาดินแดนใหม่ ๆ โดยกองเรือของเจิ้งเหอออกเดินทางทางทะเลรวม ๗ ครั้ง ระยะทางมากกว่า ๕๐,๐๐๐ กิโลเมตร ไปยังพื้นที่ต่าง ๆ มากกว่า ๓๗ ดินแดน เจิ้งเหอเริ่มต้นการเดินทางเป็นครั้งแรกในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.๑๔๐๕ เป็นการแผ่อำนาจทางทะเลของจีนลงไปยังทางใต้ของจักรพรรดิหย่งเล่อ (ค.ศ.๑๔๐๓ - ๑๔๒๔) การออกเดินเรือแต่ละครั้งจะมีเรือร่วมขบวนจำนวน ๕ - ๒๕๐ ลำ และใช้เวลาเดินทางหลายปี ในการเดินเรือ ขากลับเจิ้งเหอจะนำเครื่องบรรณาการจากเมืองต่าง ๆ มาถวายจักรพรรดิหย่งเล่อ

จำนวนมาก ในครั้งที่เจิ้งเหอเริ่มออกเดินทางในครั้งที่ ๗ มีอายุ ๖๐ ปี นับเป็นการเดินเรือครั้งสุดท้ายมีจำนวนลูกเรือ ๒๗,๕๕๐ คน ไปไกลถึงทวีปแอฟริกา เจิ้งเหอได้เข้าเยี่ยมสุสานศาสนาพุทธมัมมัตในมะดึนะหุ และประกอบพิธีฮัจญ์ในมักกะห์ นอกจากนั้นเจิ้งเหอได้ผ่านเข้าไปในเปอร์เซีย อ่าวเปอร์เซีย อารเบีย ทะเลแดง และอียิปต์ ภายหลังจากการเดินทางทางทะเลในครั้งที่ ๗ สิ้นสุดลงจีนก็หยุดการสำรวจทางทะเล ส่วนเจิ้งเหอเสียชีวิตลงในปี ค.ศ.๑๔๓๒ ที่อินเดีย นับว่าจีนได้เสริมสร้างสมุททานุภาพเป็นไปเพื่อการค้าขาย และการแผ่อิทธิพลแบบสันติเชิงบีบบังคับให้ส่งเครื่องบรรณาการ ถึงจะไม่มีมียึดครองดินแดน การเดินเรือนี้ก็ทำให้จีนก้าวขึ้นเป็นชาติมหาอำนาจหรือชาติสมุททานุภาพอย่างแท้จริง

ในส่วนของประเทศฝ่ายตะวันตก การเดินทางที่สำคัญที่สุดของการค้นพบในปลายยุคกลางและยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาตะวันตก ๆ ได้แก่โปรตุเกส โดยเจ้าชายเฮนรีแห่งโปรตุเกส (Prince Henry of Portugal) ซึ่งมีฉายาว่านักเดินเรือ “The Navigator”

ได้ให้การสนับสนุนการเดินทางเรือจำนวนมาก หนึ่งในนี้คือ บาร์โธโลเมว ดีอัซ (Bartholomew Diaz) ท่านสามารถเดินทางอ้อมแหลม (Good Hope) ในปี ค.ศ.๑๔๘๖ ได้สำเร็จ และ วัชกู ดา กามา (Vasco da Gama) สานต่อการเดินทางเรือของดีอัซ โดยเดินทางอ้อมแหลม กูดโฮป (Good Hope) จนค้นพบอินเดียในปี ค.ศ.๑๔๙๗ และ เปโดร อัลวาเรซ กาบรัล (Pedro Álvares Cabral) ค้นพบประเทศบราซิล ในปี ค.ศ.๑๕๐๐ ซึ่งภายหลังจากได้เดินทางมายังสยามในสมัยระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถและสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ หรือ พระเชษฐาธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยา ส่วนสเปน ได้สนับสนุนนักเดินเรือ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Christopher Columbus) และเฟอร์ดินันด์ แมกเจลแลน (Ferdinand Magellan : Admiral of the Ocean Seas) เดินทางทางเรือค้นพบทวีปอเมริกากลางและใต้ และประเทศฟิลิปปินส์ โดยในปี ค.ศ.๑๔๙๒ โคลัมบัสค้นพบอเมริกาจากแนวคิดการค้นหาเส้นทางทางทะเลเพื่อพบโลกใหม่ (New World) และได้ตั้งอาณานิคมในอเมริกาต่อมาในปี ค.ศ.๑๕๑๙ - ๑๕๒๒ แมกเจลแลน เดินทางรอบโลกสำเร็จ ส่วนคอร์เทซ (Cortez) ค้นพบเม็กซิโกเดิมคืออาณาจักรแอซเท็ก (Aztec Empire) ในปี ค.ศ.๑๕๒๐ จากนั้นฟรานซิสโก ปิซาร์โร (Francisco Pizarro) ค้นพบเปรู (อาณาจักรอินคา : Inca Empire) ในปี ค.ศ.๑๕๓๒^๓ ในส่วนอังกฤษ ฮอลแลนด์ และฝรั่งเศส เริ่มแสวงหาดินแดนใหม่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ นับเป็นยุคเริ่มต้นของยุโรปในการแย่งชิงดินแดนและอาณานิคมเพื่อสนองการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศตน ด้วยการยึดดินแดนที่โปรตุเกสและสเปนยังไม่ครอบครองในแคริบเบียนและลาตินอเมริกา ได้แก่ อังกฤษยึดชายฝั่งตะวันออกของอเมริกาในปัจจุบัน ฝรั่งเศสครองแคนาดา หลุยเซียน่า ฮอลแลนด์ครองนิวยอร์ก แอฟริกาใต้ และแข่งขันกับโปรตุเกสในมหาสมุทรอินเดีย

นับจากในยุคเรือใบของจีนจนถึงยุคบุกเบิกในช่วงประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ที่ชาวยุโรปได้หาทางเดินเรือไปสู่อเมริกาและอินเดียได้สำเร็จ โดยโปรตุเกสและสเปนได้เป็นผู้นำแห่งสมุททหานาภาพยุคใหม่ ตามด้วยฮอลันดา ฝรั่งเศส และอังกฤษที่มีการใช้สมุททหานาภาพให้ขยายขอบเขตกว้างขวางออกไป เมื่อปรากฏว่าการค้าขายทางด้านเอเชียก่อให้เกิดผลกำไรอย่างมหาศาล ชาตินต่าง ๆ จึงได้ขยายการเดินทางเรือและการค้ามาสู่เอเชียมากขึ้น พร้อมเผยแพร่คริสต์ศาสนาพร้อมไปด้วย และจากความจำเป็นที่จะต้องมีแหล่งพักพิงสินค้าและที่จอดเรือรับส่งกำลังบำรุงทำให้ชาติยุโรปต้องเช่าเมืองท่า เกาะ หรือดินแดนชายทะเลที่เหมาะสมจากชาติในเอเชียไว้ใช้ประโยชน์

การสำรวจค้นพบดินแดนและค้าขายอย่างสันติสิ้นสุดลง เข้าสู่ยุคการล่าอาณานิคมและความขัดแย้ง (Colonization and Conflict) เมื่ออังกฤษได้รับชัยชนะเหนือสเปน

ในปี ค.ศ.๑๕๘๘ ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของอังกฤษที่เริ่มมีอำนาจทางทะเลมากขึ้น ตามลำดับ อังกฤษได้สร้างสมุททานุภาพด้วยการออกแบบเรือที่ทันสมัยฝึกกำลังพลให้มีวินัย ผลจากการที่อังกฤษได้รับชัยชนะในสงครามกับประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ ของยุโรป ได้แก่ สเปน (๑๕๖๗ - ๑๖๐๔) ฮอลแลนด์ (๑๖๕๒ - ๑๖๗๔) และฝรั่งเศส (๑๖๘๙ - ๑๘๑๕) สมุททานุภาพได้ขับเคลื่อนให้อังกฤษก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจโลกที่มีความมั่งคั่งและครองอำนาจ จนถึงปลายปีคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘

สงครามที่สมุททานุภาพคือตัวแปรสำคัญต่อชัยชนะของอังกฤษคือสงคราม ๗ ปี (Seven Years' War : 1756-1763) เป็นสงครามที่ฝรั่งเศสพยายามโจมตีการค้าทางทะเลของอังกฤษ และปกป้องอาณานิคมตนเอง รวมถึงความพยายามรุกรานอาณานิคมอังกฤษ สงครามเริ่มจากการทำสงครามของฝรั่งเศสกับอเมริกันอินเดียน (French and Indian War) ในอเมริกา และในปี ค.ศ.๑๗๕๙ อังกฤษยึดเมืองควิเบก (Quebec) จากชัยชนะเหนือฝรั่งเศส ที่อ่าว Quiberon ในปีนั้น และได้จัดทำสนธิสัญญาสันติภาพปารีสขึ้นในปี ค.ศ.๑๗๖๓ โดยอังกฤษสามารถยึดครองแคนาดา สหรัฐฯ ตั้งแต่ตะวันออกของแม่น้ำมิสซิสซิปปี ไปยังเขตแอปพาเลเชียน (Appalachian) มลรัฐฟลอริดา และประเทศอินเดีย ทั้งนี้ ความสำคัญของสงคราม ๗ ปี มีประเด็นน่าสนใจดังนี้

๑. **ด้านภูมิรัฐศาสตร์** นับว่าเป็นสงครามโลกเช่นกัน เพราะมีการต่อสู้ในหลายพื้นที่ ได้แก่ รัฐเยอรมัน ในเมดิเตอร์เรเนียน ในแคนาดา ในอินเดียนตะวันตก (West Indies) ในอินเดีย ในแอฟริกา และฟิลิปปินส์

๒. **ด้านยุทธศาสตร์** เป็นตัวอย่างการต่อสู้ระหว่างฝรั่งเศสมหาอำนาจทางบก (Land Power : France) และอังกฤษ มหาอำนาจทางทะเล (Sea power : England) ปัจจัยแห่งชัยชนะของอังกฤษ ประกอบด้วย การโจมตี “Hitting” เป็นการโจมตีอาณานิคม โค้นทะเลของฝรั่งเศส และสเปน การยึด “Holding” โดยการปิดอ่าวกองเรือฝรั่งเศส และการสนับสนุนพันธมิตรในแผ่นดิน ได้แก่ พระเจ้าฟรีดริช แห่งรัสเซีย (Frederick the Great of Prussia)

สมุททานุภาพได้แสดงอิทธิพลอีกครั้งจากการรบทางเรือที่โด่งดังที่ทราฟัลการ์ (Trafalgar) เมื่อ ๒๑ ค.ศ.๑๘๐๕ นโปเลียนพยายามใช้กำลังทางบกที่เตรียมไว้ทางเหนือ เพื่อบุกข้ามไปโจมตีเกาะอังกฤษ เนื่องจากอังกฤษได้ปิดล้อมกองเรือฝรั่งเศสไว้ แต่กองเรือฝรั่งเศสก็ฝ่าวงล้อมไปรวมกับกองเรือสเปนที่คาดิซ ในขณะที่กองเรืออังกฤษไล่ติดตามไป

และเกิดการรบที่ใช้ยุทธวิธีใหม่ โดยนายพลเนลสัน มีจำนวนเรือรบน้อยกว่า (๒๗:๓๓) จึงใช้การตัดกระบวนเรือผสมของฝรั่งเศสกับสเปน การรบทำให้เนโปเลียนสูญเสียกองเรือ และหันไปมุ่งทำสงครามทางบก โดยเนโปเลียนเปลี่ยนชื่อ กองกำลัง Armee d'Angleterre (กำลังเพื่อบุกเกาะอังกฤษ) เป็น Grande Armee (กองทัพบก) และเดินทัพไปตีออสเตรีย รัสเซีย และรัสเซียแทน และในปี ค.ศ.๑๘๑๐ เนโปเลียนก็ควบคุมยุโรปตะวันตกได้ทั้งหมด ทั้งนี้ยุทธศาสตร์ของเนโปเลียนมีวัตถุประสงค์จะขับไล่อิทธิพลอังกฤษด้วยแรงกดดันทางเศรษฐกิจจากแผ่นดินยุโรป

ที่มา : wikipedia

รูปการรบทางทะเลที่ทราฟัลการ์

ในสมัยต่อมาอิทธิพลของสมุททานุภาพได้ส่งต่อให้ชนในสงครามต่าง ๆ อีก เช่น ในสงครามอิสระภาพอเมริกา สงครามกลางเมืองอเมริกา และในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษ ที่ ๑๙ มาฮาน นายพลเรือชาวอเมริกันได้เขียนบทความและหนังสือบรรยายความสำคัญ

ของสมุทธานุภาพ ตลอดจนอิทธิพลที่มีต่อสงครามในสมัยต่าง ๆ ขึ้น เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อผู้นำหลายประเทศในการเสริมสร้างสมุทธานุภาพในสงครามที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา ได้แก่ สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น สงครามระหว่างสเปนกับอเมริกา สงครามระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซีย รวมทั้งส่งอิทธิพลต่อการพัฒนาสมุทธานุภาพของไทยที่มีมาอย่างช้านาน ตั้งแต่ยุคเรือใบ ซึ่งมุ่งการค้าขายจนถึงยุคที่มีการเผชิญหน้ากับนักล่าอาณานิคม ประเทศไทยได้เร่งเสริมสร้างกำลังรบทางเรือ โดยตามพระราชบัญญัติบำรุงกำลังทางเรือ พ.ศ.๒๔๗๘ (ค.ศ.๑๙๓๕) การสร้างสมุทธานุภาพครั้งนั้นทำให้ประเทศไทยก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจลำดับ ๒ ของภูมิภาค เป็นรองก็เพียงญี่ปุ่น ด้วยการจัดหาเรือขนาดใหญ่จำนวนมากเข้ามาประจำการทั้งเรือปืนหนักหุ้มเกราะ เรือสลุป เรือตอร์ปิโด เรือดำน้ำ เรือล่าเสียง และเครื่องบินทะเล ผลการเพิ่มกำลังทางเรือได้ส่งผลเชิงบวกในอำนาจต่อรองต่อฝ่ายไทยในกรณีพิพาทไทย - อินโดจีนฝรั่งเศส อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ไทยเรียกร้องให้ปรับปรุงเส้นแบ่งเขตแดนไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสใหม่ โดยใช้แนวร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และหลักความยุติธรรม และให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่ฝรั่งเศสยึดไปจากเหตุการณ์ ร.ศ.๑๑๒ คืนให้ไทย จนในการยุทธนาวีเกาะช้าง เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ.๒๔๘๗ (ค.ศ.๑๙๔๑) ถึงแม้ฝ่ายไทยจะเสียเปรียบและสูญเสียเรือรบ ๓ ลำ และกำลังพลผู้ต่อสู้อย่างกล้าหาญอีก ๓๖ ท่าน ฝ่ายฝรั่งเศสก็สูญเสียด้วยและหลังจากนั้นกองเรือรบฝรั่งเศสก็ไม่เข้ามาในน่านน้ำไทยอีกเลย เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้นับเป็นเครื่องพิสูจน์ยืนยันความถูกต้องของแนวความคิดของมาฮาน ได้เป็นอย่างดี แนวความคิดของมาฮานจึงยังได้รับความนิยมและยกย่องอย่างแพร่หลายมากขึ้น มีผลให้สหรัฐฯ เยอรมัน และญี่ปุ่น ต่างเร่งพัฒนาสมุทธานุภาพของตน ประจวบกับเป็นยุคที่เครื่องจักรกล และเทคโนโลยีกำลังเจริญขึ้นมาก ชาติต่าง ๆ จึงแข่งขันกันสร้างกำลังทางเรือ โดยเฉพาะเรือรบขนาดใหญ่ที่มีอำนาจการยิงสูง รวมถึงอาวุธทางเรือใหม่ ๆ เช่น เรือดำน้ำ เครื่องบินทะเล เป็นต้น ได้ถือกำเนิดขึ้นในยุคนี้

สมุทธานุภาพในยุคสงครามโลกทั้งสองครั้ง

สงครามโลกครั้งที่ ๑ มีลักษณะเป็นสงครามเบ็ดเสร็จ (Total War) มากกว่า สงครามครั้งที่แล้ว ๆ มา องค์ประกอบต่าง ๆ ของสมุทธานุภาพจึงมีบทบาทในสงครามทางเรือมากขึ้น อังกฤษได้เปรียบทางปัจจัยด้านที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ และองค์ประกอบอื่น ๆ ของสมุทธานุภาพของตน เช่น นาวิกานุภาพ พาณิชยนาวี เรือประมง อุตสาหกรรมต่อเรือ การค้าและการติดต่อ

กับต่างประเทศ ฯลฯ จึงสามารถปิดอ่าวเยอรมันและป้องกันเส้นทางคมนาคมทางทะเล ซึ่งถูกฝ่ายเยอรมันรังควานได้ และได้ใช้สมุททานุภาพสนับสนุนการทำสงครามได้เต็มที่ ฝ่ายเยอรมันไม่สามารถใช้ทะเลให้เป็นประโยชน์ได้ตามที่ต้องการ จึงขาดแคลนวัสดุสงครามที่จำเป็นและต้องยอมพ่ายแพ้ไปในที่สุด

ภาวะทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องระงับการพัฒนากำลังรบทางเรือไว้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง คงพัฒนาแต่องค์ประกอบอื่น ๆ ของสมุททานุภาพที่จะนำความเจริญทางเศรษฐกิจมาสู่ประเทศ ต่อมาเมื่อเห็นว่าจะหลีกเลี่ยงสงครามไม่ได้ ชาติต่าง ๆ จึงเริ่มพัฒนากำลังรบทางเรือทั้ง ๆ ที่ทุกชาติเข้าใจดีว่าเครื่องบินจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการรบทางเรือในอนาคต แต่โครงสร้างการจัดองค์กรของกองทัพ (Military Organization) ของบางประเทศก็ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการพัฒนาเครื่องบินทหารเรือ ประเทศที่จัดกำลังเป็น ๒ เหล่าทัพ คือ สหรัฐฯ และญี่ปุ่นได้พัฒนาเครื่องบินให้ทหารเรือของตนอย่างเต็มที่ แต่ประเทศที่จัดกำลังเป็น ๓ เหล่าทัพ คือ กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ได้แก่ อังกฤษ เยอรมัน และอิตาลี นั้น เครื่องบินทหารเรือไม่ได้รับการพัฒนาเท่าเทียมกับเครื่องบินของกองทัพอากาศ นับเป็นจุดอ่อนสำคัญสิ่งหนึ่งในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒

การต่อสู้ของเรือหลวงธนบุรีอย่างกล้าหาญในยุทธนาวีเกาะช้าง

ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ สมุทธานุภาพได้มีบทบาทสำคัญมากต่อชัยชนะของ
คู่สงคราม การลำเลียงทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์จากแหล่งผลิตมาทำสงครามในพื้นที่ต่าง ๆ
ทั้งในยุโรป แอฟริกา และเอเชีย รวมทั้งมหาสมุทรแอตแลนติกและมหาสมุทรแปซิฟิก รวมทั้ง
การข้ามทะเลเมดิเตอร์เรเนียนไปทำสงครามในแอฟริกา ทุกฝ่ายต้องการใช้นาวิกานุภาพ
ทำหน้าที่คุ้มกันและลำเลียงทหารบกไปทำสงครามนอกประเทศ ตลอดจนเข้าต่อสู้และทำลาย
นาวิกานุภาพข้าศึก อีกทั้งต้องมีพาณิชย์นาวีเข้าสนับสนุนการทหาร ตลอดจนลำเลียงวัสดุ
ต่าง ๆ เช่น เครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นมาสู่ประเทศ รวมทั้งอุตสาหกรรมการต่อเรือ
ต้องพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเร่งสร้างเรือรบและเรือพาณิชย์ให้เสร็จทันความต้องการ
หรือทดแทนส่วนที่ถูกข้าศึกทำลายไป ดังนั้นเมื่อทรัพยากรและความสามารถทางเทคโนโลยี
และอุตสาหกรรมการต่อเรือที่คิดว่าทำให้ฝ่ายพันธมิตรสามารถผลิตเรือพาณิชย์ได้
มากกว่าจำนวนที่สูญเสียไปจากการถูกโจมตี ตลอดจนสามารถผลิตเรือรบได้ตามชนิด
และจำนวนที่ต้องการ ทำให้ฝ่ายเยอรมันไม่สามารถใช้ยุทธศาสตร์เรือดำน้ำทำลายเรือ
พาณิชย์และตัดรอนการลำเลียงของฝ่ายพันธมิตรได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งมีผลให้
ฝ่ายพันธมิตรสามารถสะสมกำลังและทำการรุกได้สำเร็จ ในทางตรงกันข้ามญี่ปุ่น
ซึ่งมีทรัพยากรและอุตสาหกรรมการต่อเรือจำกัด ไม่สามารถผลิตเรือรบและเรือพาณิชย์
ขึ้นชดเชยจำนวนที่สูญเสียไปได้ทันเวลา และยังขาดเทคโนโลยีในการสร้างอาวุธยุทโธปกรณ์
ใหม่ ๆ อีกด้วย ญี่ปุ่นจึงขาดแคลนเรือรบและเรือพาณิชย์มากขึ้น ในที่สุดต้องสร้างเรือลำเลียง
ขนาดเล็กด้วยไม้ขึ้นใช้แทนเรือใหญ่ ทำให้ไม่สามารถลำเลียงวัสดุต่าง ๆ ได้ตามที่ต้องการ

การพัฒนาท่าเรือและฐานทัพอากาศที่มีขอบเขตกว้างขวาง มีความสำคัญยิ่งขึ้น
เพราะปริมาณของสิ่งอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะต้องขนถ่ายเพื่อสนับสนุนหน่วยทหารมีมากขึ้น นอกจากนั้น
การรุกคืบของฝ่ายพันธมิตรในมหาสมุทรแปซิฟิกเป็นการรุกเพื่อยึดดินแดนไว้ใช้เป็นฐานทัพอากาศ
หรือที่จอดเรือเพื่อใช้ในการรุกคืบหน้าต่อไปเป็นช่วง ๆ การพัฒนาดินแดนที่ยึดได้ให้เป็นท่าเรือ
หรือฐานทัพอากาศ และเป็นฐานทัพอากาศ จึงต้องกระทำโดยรวดเร็วเพื่อให้สามารถรุกคืบหน้า
ต่อไปได้ตามระยะเวลาที่วางแผนไว้ ฝ่ายสหรัฐฯ ได้ใช้เครื่องมือโยธาแบบใหม่ ๆ รวมถึง
มีการใช้วัสดุสำเร็จรูป ตลอดจนนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อทำการพัฒนาฐานทัพอากาศได้ตามระยะเวลา
ที่ต้องการ ประกอบการมีสมุทธานุภาพที่เข้มแข็ง ทำให้สหรัฐฯ มีเรือลำเลียงและเรือรบที่จะใช้
คุ้มกันมากพอที่จะลำเลียงวัสดุที่จะสร้างฐานทัพอากาศดังกล่าวแล้วมายังที่หมายได้ตลอดเวลาอีกด้วย

ในสงครามในแปซิฟิก สหรัฐฯ สามารถสร้างเรือรบ เรือลำเลียง เครื่องบินได้เหนือกว่าญี่ปุ่น ทั้งจำนวนและคุณภาพตลอดจนสามารถฝึกกำลังพลให้มีสมรรถภาพมาก ลักษณะของยุทธวิธีบริเวณในมหาสมุทรแปซิฟิกมีเกาะเป็นระยะ ๆ สะดวกแก่การใช้สมุททานุภาพที่เหนือกว่าประการหนึ่ง สหรัฐฯ จึงได้ใช้วิธีการรุกที่เรียกว่า Leapfrog Strategy เป็นวิธีการรุกข้ามเกาะต่าง ๆ ที่ญี่ปุ่นสร้างฐานที่มั่นที่เข้มแข็ง แต่ไปยึดเกาะที่มีการป้องกันน้อย ทำให้ไม่ต้องเสียกำลังรบและเวลาในการยึด และใช้การปิดล้อม (Blockade) เกาะที่ตั้งฐานทัพญี่ปุ่นให้ไม่ได้รับการส่งกำลังบำรุงเพิ่มเติมได้ และใช้เครื่องบินจากเรือบรรทุกเครื่องบินและจากฐานทัพที่ยึดได้โจมตีตัดรอนจนหมดกำลังต่อสู้ การดำเนินการรุกแบบกบกระโดดเช่นนี้ สหรัฐฯ ได้ใช้ตั้งแต่กลางปี ค.ศ. ๑๙๔๓ เรื่อยมาจนญี่ปุ่นต้องพ่ายแพ้ไปในที่สุด ผลของสงครามโลกครั้งที่ ๒ แสดงถึงอิทธิพลของสมุททานุภาพที่เกิดจากปัจจัยและองค์ประกอบในทุก ๆ ด้านต่อสงครามมากกว่าสงครามใด ๆ ในอดีตมีผลให้เยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่นต้องเป็นฝ่ายแพ้สงคราม

สมุททานุภาพในยุคสงครามเย็น

ในยุคสงครามเย็นเป็นการต่อสู้กันระหว่างมหาอำนาจสหรัฐฯ และสหภาพโซเวียต ที่แตกต่างกัน ในแนวทางการเมือง และระบบเศรษฐกิจ ทั้งสองฝ่ายไม่ได้ทำสงครามกันโดยตรง แต่จะเป็นการทำสงครามตัวแทนและการแข่งขันสร้างกำลังทางทหาร (Arms Race)

66

ประเทศไทยได้เร่งเสริมสร้างกำลังรบทางเรือ โดยตามพระราชบัญญัติบำรุงกำลังทางเรือ พ.ศ. ๒๕๓๘ (ค.ศ. ๑๙๙๕) การสร้างสมุททานุภาพครั้งนั้นทำให้ประเทศไทยก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจลำดับ ๒ ของภูมิภาค เป็นรองก็เพียงญี่ปุ่น ด้วยการจัดหาเรือขนาดใหญ่จำนวนมากเข้ามาประจำการ ทั้งเรือปืนหนักหุ้มเกราะ เรือสลูบ เรือตอร์ปิโด เรือดำน้ำ เรือลำเลียง และเครื่องบินทะเล

99

ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ที่ฝ่ายสหรัฐฯ ต้องการให้การใช้จ่ายงบประมาณด้านการทหารไปทำลายระบบเศรษฐกิจ (Economic Strategy) เนื่องจากวิเคราะห์สหภาพโซเวียตจะทุ่มงบประมาณมหาศาลในการสร้างอาวุธที่ทันสมัยตั้งแต่ที่ใช้ในเหล่าทัพต่าง ๆ อาวุธนิวเคลียร์ไปจนถึงอาวุธในอวกาศ และการติดหล่มกับสงครามในอัฟกานิสถาน ในขณะที่ทางฝ่ายโลกเสรีของสหรัฐฯ ได้ใช้หลักการเศรษฐศาสตร์ป้องกันประเทศ (Defence Economics) โดยงบประมาณที่ใส่ไปในการสร้างอาวุธจะส่งผลตอบแทน (Economic Return) ในลักษณะตัวคูณทางเศรษฐกิจของประเทศ (Economic Multiplier) แก่ระบบเศรษฐกิจของฝ่ายสหรัฐฯ

สมุททานุภาพในยุคสงครามเย็น ในปี ค.ศ.๑๙๕๔ หลังจากสิ้นสุดสมัยของสตาลินแล้ว สหภาพโซเวียตได้ปรับปรุงยุทธศาสตร์ชาติใหม่มาใช้วิธีซึ่งนายครุสชอฟ เรียกว่า “การอยู่ร่วมกันโดยสันติ” (Peaceful Coexistence) โดยเริ่มให้ความช่วยเหลือทางทหารและทางเศรษฐกิจแก่ชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะชาติที่ด้อยพัฒนาเพื่อสนับสนุนนโยบายของตน ยุทธศาสตร์ทางทะเลของสหภาพโซเวียตไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะบริเวณชายฝั่งเหมือนเดิม ได้ขยายตัวออกสู่บริเวณมหาสมุทรมากขึ้นเป็นลำดับเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมาย คือ “ใช้ทะเลเป็นประโยชน์แก่สหภาพโซเวียตให้มากที่สุด และในเวลาเดียวกันก็สามารถขัดขวางไม่ให้ฝ่ายโลกเสรีใช้ทะเลได้ด้วย” การขยายขอบเขตยุทธศาสตร์ทางทะเลทำให้สหภาพโซเวียตต้องพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ของสมุททานุภาพอย่างรวดเร็วเพื่อใช้สนับสนุนนโยบายของชาติ โดยปรับยุทธศาสตร์ทางเรือ (Naval Strategy) จากการป้องกันฝั่ง สนับสนุนกองทัพบก และแย่งยึดการครองทะเลจากฝ่ายโลกเสรีด้วยเรือดำน้ำมาเป็นการครองทะเลด้วยกำลังเรือผิวน้ำและเรือดำน้ำ มีการพัฒนาเรือรบผิวน้ำติดอาวุธนำวิถีขนาดและแบบต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเรือดำน้ำที่ดำเนินการอยู่เดิม รวมถึงการพัฒนาด้านพาณิชย์นาวีการประมง และการพัฒนาอุตสาหกรรมการต่อเรืออีกด้วย การพัฒนาสมุททานุภาพของสหภาพโซเวียตเป็นภัยคุกคามแก่ฝ่ายของประเทศสหรัฐฯ ได้อย่างมาก แต่สมุททานุภาพหรือกำลังอำนาจทางเรือเป็นกำลังอำนาจสำคัญสาขาหนึ่งของชาติเท่านั้น การแข่งขันทางอาวุธนั้นไม่ได้นำไปใช้ให้เกิดมูลค่าเพราะไม่มีสงครามให้อาวุธได้ไปแสดงศักยภาพและไม่มีมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น จึงเป็นการบริโภคทรัพยากรที่ไม่มีผลตอบแทนทางเศรษฐศาสตร์ในระบบคอมมิวนิสต์ ในขณะที่สภาพเศรษฐกิจสังคม และการเมืองไม่ประสบความสำเร็จ ประชาชนมีความอดอยาก การเสริมสร้างสมุททานุภาพสหภาพโซเวียตไม่ได้เกื้อหนุนในการสร้างความมั่งคั่ง มีแต่การทุ่มเทความมั่นคงทางทหาร จนเกิดความล้มเหลวขึ้นในภาคต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมความเป็นมหาอำนาจของสหภาพโซเวียตจึงล่มสลาย ในปี ค.ศ.๑๙๙๑

องค์ประกอบของสมุทธานุภาพ

สมุทธานุภาพในความหมายว่าเป็นอำนาจทางทะเลของประเทศที่จะนำมาใช้ให้เกิดเป็นประโยชน์ทั้งด้านความมั่นคง ความมั่งคั่ง และการมีอำนาจอิทธิพลเหนือประเทศอื่น ๆ ได้นั้น ประเทศจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญต่าง ๆ ซึ่งมีนักยุทธศาสตร์ให้ความเห็นไว้หลากหลาย ทั้งนี้ พลตรี อัลเฟรด เทเยอร์ มาฮาน (Alfred Thayer Mahan) นักยุทธศาสตร์และนายทหารเรือชาวสหรัฐอเมริกา ผู้เขียนหนังสือ *The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783* เมื่อปี ค.ศ. ๑๘๙๐ ที่มีอิทธิพลต่อประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ อย่างมากจนทำให้เกิดการสร้างกองเรือประจัญบาน (Battle Ship) อย่างเรือ Dreadnought ของอังกฤษ ที่เป็นเรือรบขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยปืนที่มีอำนาจการยิงสูงจำนวนมากในช่วงต้นศตวรรษที่ ๒๐ จนเกิดการแข่งขันระหว่างชาติต่าง ๆ ทั้งเยอรมัน สหรัฐฯ และญี่ปุ่นต่างก็เร่งสร้างเรือประจัญบานและนำเข้าสู่สงครามด้วย โดยเฉพาะสงครามโลกครั้งที่ ๒ กองทัพเรือของชาติต่าง ๆ ได้รับการเสริมเขี้ยวเล็บเพื่อการครองทะเล และเป็นชาติสมุทธานุภาพตามแนวคิดของมาฮาน แต่มาฮานก็ยังมองภาพรวมว่าชาติมหาอำนาจนอกจากจะต้องมีกองทัพเรือที่ยิ่งใหญ่แล้ว จะต้องพิจารณาตนเองก่อนว่ามีปัจจัยหรือเงื่อนไขพื้นฐานของประเทศ (General Conditions/Principal Conditions Affecting Sea Power) ๖ ปัจจัยเหล่านี้หรือไม่ที่ทำให้เกิดสมุทธานุภาพ ได้แก่

๑. ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศ (Geographical Position) ประเทศที่มีดินแดนจดทะเลย่อมมีโอกาสใช้ทะเลได้สะดวกและถ้ามีอาณาเขตทางบกที่จะต้องป้องกันน้อยประเทศนั้นก็ยังสามารถส่งเสริมกำลังทางทะเลได้สะดวกมากยิ่งขึ้นเพราะไม่ต้องพะวงกับการสร้างกำลังทางบก เช่น อังกฤษมีความได้เปรียบเหนือฝรั่งเศสเพราะไม่ต้องทุ่มเทในการป้องกันแผ่นดินเช่นฝรั่งเศส เป็นต้น ประเทศที่มีอาณาเขตเชื่อมสองทะเลไม่ว่าจะเป็นอาณาเขตที่ติดต่อกันหรือมีดินแดนของชาติอื่นกั้นไว้ก็ตาม เช่น สหรัฐฯ ฝรั่งเศส อิตาลี และไทย ย่อมต้องการกำลังทหารเรือมากกว่าประเทศอื่นในการป้องกันประเทศและมีอุปสรรคในการรวมกำลังทางเรือ ประเทศที่มีดินแดนอยู่ในเส้นทางเดินเรือที่สำคัญ เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น และอินโดนีเซีย ย่อมได้เปรียบในการคุมเส้นทางคมนาคมทางทะเล และสามารถสร้างความได้เปรียบในการเข้าถึงประเทศต่าง ๆ ได้สะดวกเพื่อประโยชน์ทั้งการค้าขายและการทหาร เช่น สหรัฐฯ มีตำแหน่งที่เข้าถึงทวีปยุโรปได้จากฝั่งทะเลด้านแอตแลนติกของตน และสามารถเชื่อมต่อมาอย่างทวีปเอเชียและออสเตรเลีย

จากฝั่งที่ติดมหาสมุทรแปซิฟิก เช่นเดียวกับตำแหน่งประเทศไทยนั้น มีทางออกทะเลไปสู่สองมหาสมุทรสำคัญของโลก ก็น่าจะมีปัจจัยที่เอื้อต่อการสร้างสมุททานุภาพที่ได้มาโดยโชคที่ไม่ต้องลงทุนใด ๆ

๒. ลักษณะทางกายภาพของขอบฝั่ง (Physical Conformation) จากที่ชายฝั่งทะเล (Seaboard) นับเป็นชายแดนของประเทศที่จะเอื้ออำนวยให้พลเมืองสามารถออกไปติดต่อกับชายกับประเทศต่าง ๆ ได้ง่าย แต่ประเทศที่มีขอบฝั่งที่ยาวก็จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสมุททานุภาพเสมอไป ถ้าขอบฝั่งมีลักษณะที่ยาว แต่ไม่มีอ่าวที่สามารถทำเป็นท่าเรือได้เลยก็จะทำให้ประเทศไม่สามารถมีการขนส่งทางทะเล ไม่มีกองทัพเรือ ความโชคคิของประเทศที่ขอบฝั่งมีลักษณะเป็นอ่าวที่มีน้ำลึกและมีจำนวนมาก นับเป็นแหล่งที่มาของกำลังอำนาจที่เข้มแข็ง (Strength) และความมั่งคั่ง (Wealth) การมีอ่าวตามธรรมชาติ มีน้ำลึกและกำบังคลื่นลมได้ดี ก็สามารถปรับปรุงให้เป็นที่ท่าเรือที่เกื้อกูลแก่การพัฒนาสมุททานุภาพ ลักษณะขอบฝั่งที่ยาวสามารถออกสู่ทะเลได้ง่าย ประชาชนเกิดความสนใจที่จะประกอบอาชีพทางทะเล ยังมีท่าเรือเป็นจำนวนมากเรียงรายเป็นระยะห่างกันโดยเหมาะสมตลอดขอบฝั่งก็ยิ่งจะอำนวยประโยชน์มากขึ้น รวมถึงการที่มีขอบฝั่งตั้งอยู่ในเส้นทางการเดินเรือที่สามารถอำนวยความสะดวกในการขนส่งเข้าออกสินค้าของประเทศที่จะส่งออกไปยังภูมิภาคอื่นได้ด้วย ก็ยิ่งเสริมสร้างสมุททานุภาพได้เป็นทวีคูณ ประเทศที่มีผลผลิตที่เกิดจากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นแผ่นดินในทางบก ก็มีส่วนส่งเสริมต่อการพัฒนาสมุททานุภาพ แต่ถ้าประเทศไม่มีท่าเรือที่ดีก็จะเป็นอุปสรรคแก่การค้าขายกับต่างประเทศทางทะเล ก็จะทำให้เป็นปัจจัยลบแก่สมุททานุภาพของชาติ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาว่าการมีท่าเรือน้ำลึกจำนวนมากนั้นเป็นปัจจัยลบก็ได้เช่นกันถ้าประเทศนั้นไม่มีกองทัพเรือและการป้องกันท่าเรือที่เข้มแข็ง การมีท่าเรือจำนวนมากก็จะเป็นปัจจัยลบที่ถูกโจมตีจากชาติที่มีกองทัพเรือที่แข็งแกร่ง

๓. ขอบเขตของดินแดน (Extent of Territory) จากที่กล่าวแล้วว่าความยาวของฝั่งทะเล และลักษณะที่ดีของท่าเรือตามชายฝั่งมีความสำคัญต่อสมุททานุภาพ มากกว่าขนาดของประเทศ^{๑๐} ประเทศที่มีขนาดเล็กแต่มีขอบฝั่งทะเลที่ยาว สามารถสร้างท่าเรือที่เหมาะสม สะดวกต่อการไปสู่อินแดนต่าง ๆ เพื่อทำการค้าและการขยายอิทธิพลจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีเอื้ออำนวยต่อการสร้างและพัฒนาสมุททานุภาพ ดังเช่นขอบเขตดินแดนติดทะเล

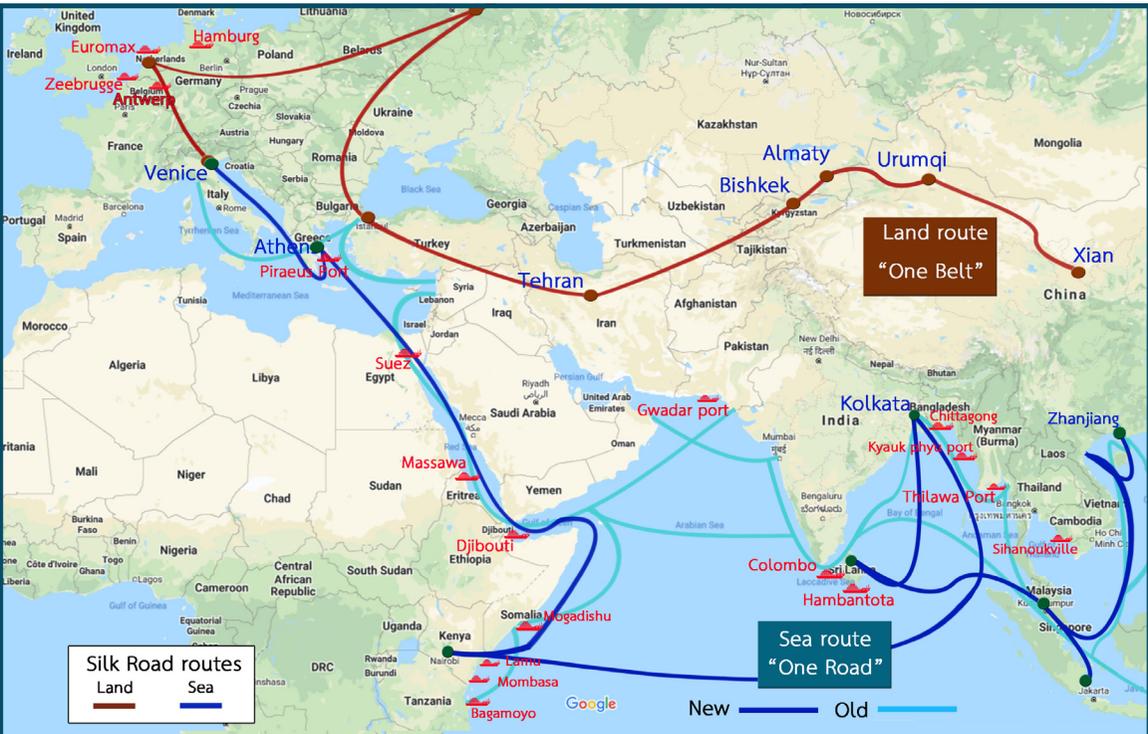
ที่กว้างใหญ่ของประเทศอังกฤษถึงจะมีแผ่นดินขนาดเล็กแต่ก็สามารถเป็นมหาอำนาจทางทะเล และสร้างความเจริญมั่งคั่งให้แก่ชาวอังกฤษอย่างมาก ทั้งนี้ปัจจัยของขอบเขตของดินแดนข้อนี้ยังรวมถึงขอบฝั่งท่าเรือที่เป็นดินแดนอาณานิคมและพันธมิตรอีกด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าสหรัฐฯ มีท่าเรือของตนเองและพันธมิตรอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก สามารถควบคุมทั้งมหาสมุทรแปซิฟิก มหาสมุทรแอตแลนติก ทำให้สหรัฐฯ ส่งกองเรือและกำลังทหารทั่วถึงทวีปต่าง ๆ ทั่วโลก จากความสำคัญของปัจจัยด้านขอบเขตของดินแดนนี้ มหาอำนาจใหม่ที่กำลังจะเข้ามาเป็นคู่แข่งกับสหรัฐฯ อย่างประเทศจีนที่มีข้อจำกัดในการออกสู่มหาสมุทรอินเดีย จึงต้องมีท่าเรือในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลกเช่นกัน เช่น ท่าเรือในปากีสถาน (กวาดาร์ : Gwadar Port) บังคลาเทศ ศรีลังกา พม่า กัมพูชา และออสเตรเลีย รวมถึงการสร้างท่าเรือในแอฟริกาที่ประเทศแทนซาเนีย (และสร้างทางรถไฟในเคนยาเพื่อเชื่อมต่อเมืองต่าง ๆ ในแอฟริกาไปยังมหาสมุทรอินเดีย) สิ่งปลูกสร้างทางทหารในประเทศจิบูตี ตลอดจนนิคมอุตสาหกรรมฝั่งคลองสุเอซ ประเทศอียิปต์ รวมถึงศูนย์คอนเทนเนอร์บนท่าเรือซิดนีย์ของชายฝั่งตะวันออก ประเทศแคนาดา และในยุโรปจีนก็เข้าไปเช่าท่าเรือ Piraeus ในกรีซ (จีนเข้าไปเช่าท่าเรือในเวลาที่กรีซประสบภาวะใกล้ล้มละลายเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๑) ตามมาด้วยท่าเรือในหลายประเทศ รวมถึงท่าเรือ Zeebrugge ท่าเรือใหญ่ที่สุดอันดับสองของเบลเยียม

“

ประเทศที่ต้องการพัฒนาสร้างท่าเรือ จะต้องคำนึงถึงว่ามีท่าเรือแล้วจะป้องกันได้หรือไม่ การสร้างท่าเรือหรือแม้แต่การขุดคลองที่เป็นอภิมหาโปรเจกต์ใหญ่ ๆ แล้วไม่มีกำลังพอ จึงถูกต่างชาติยึดครองได้ ดังเช่นการขุดคลองปานามาที่โคลัมเบีย เสียทั้งคลองและเสียจังหวัดปานามาไป

”

นอกจากนี้จีนยังถือหุ้น ๓ ทำเรือใหญ่ที่สุดในยุโรปทั้งทำเรือยูโรแมกซ์ (Euromax) ในประเทศเนเธอร์แลนด์ ทำเรือ Antwerp ในประเทศเบลเยียม และทำเรือ Hamburg ในประเทศเยอรมนี^{๒๓} อีกทั้งยังมีโครงการชุดคลองนิการากัว โดยบริษัทจีน (ตั้งแต่เริ่มได้สัมปทานเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๖) ที่นักวิเคราะห์หลายท่านชี้ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งให้เกิดความวุ่นวายทางการเมืองในประเทศนิการากัว อีกทั้งคลองไทยที่กำลังถกเถียงกันในประเทศไทยก็เป็นอีกเป้าหมายในยุทธศาสตร์ “หนึ่งแถบ หนึ่งเส้นทาง” (Belt and Road Initiative : BRI หรือ One Belt, One Road : OBOR) ที่ไทยก็จะต้องถูกกระแสอิทธิพลกดดันจากมหาอำนาจที่ต้องการสร้างสมูทภาพของตนเองในการเป็นมหาอำนาจโลกในที่สุดนั้นคนไทยคงต้องคิดกันอย่างลึกซึ้งถึงผลประโยชน์ที่จะได้และที่จะเสีย รวมถึงผลกระทบด้านต่าง ๆ ว่าเป็นปัจจัยสมูทภาพที่ส่งเสริมความมั่นคง มั่งคั่งของไทย

ทั้งนี้มาฮานเห็นว่าปัจจัยขอบเขตของดินแดนนั้นอาจจะเป็นทั้งความเข้มแข็งและความอ่อนแอของประเทศได้ ถ้าขอบเขตแดนที่ไม่มีได้สัดส่วนกับจำนวนประชากรที่ต้องมีจำนวนมากพอที่จะปกป้องท่าเรือจากการถูกโจมตี^{๓๓} ทั้งนี้การมีเขตแดนที่กว้างใหญ่แต่ไม่มีกำลังเพียงพอที่จะป้องกันก็ไร้ประโยชน์และจะเป็นจุดอ่อนของชาติ จึงเป็นข้อเตือนใจว่า ประเทศที่ต้องการพัฒนาสร้างท่าเรือจะต้องคำนึงถึงว่ามีท่าเรือแล้วจะป้องกันได้หรือไม่ การสร้างท่าเรือหรือแม้แต่การขุดคลองที่เป็นอภิมหาโปรเจ็คใหญ่ ๆ แล้วไม่มีกำลังพอ จึงถูกต่างชาติยึดครองได้ ดังเช่นการขุดคลองปานามาที่โคลัมเบียเสียทั้งคลองและเสียจังหวัดปานามาไป

๔. จำนวนประชากร (Number of Population) สมุททานุภาพขึ้นกับจำนวนและคุณภาพของประชากรทั้งประเทศ โดยหากมีจำนวนและคุณภาพของพลเมืองที่ประกอบอาชีพทางทะเล มีความรู้ความสามารถ ทักษะและความรักในการประกอบอาชีพและแสวงหาประโยชน์จากทะเล เช่น ในการเดินเรือ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล ในการประมง ในการแสวงหาทรัพยากรทางทะเล และอุตสาหกรรมอื่น ๆ ในทะเล รวมถึงความรู้ความสามารถในการสร้างเรือ ข่อมเรือ วิทยาการด้านอุทกศาสตร์และวิทยาศาสตร์ทางทะเล ก็เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างสมุททานุภาพ เพราะประเทศนั้น ๆ สามารถจัดหากำลังพล บุคคลากรที่จะใช้เป็นคนประจำเรือกองทัพเรือ และเรือพาณิชย์ รวมถึงภาคอุตสาหกรรมทางทะเลอื่น ๆ ได้อย่างเพียงพอ^{๓๔} ปัจจัยข้อนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการสนับสนุนให้เกิดสมุททานุภาพของชาติ ดังเช่นสหรัฐฯ มีจำนวนประชากรเป็นลำดับ ๓ ของโลก จึงไม่น่าแปลกใจที่สหรัฐฯ สามารถก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจโลกต่อจากอังกฤษได้มาอย่างยาวนาน ในส่วนประชากรจีนมีเป็นลำดับ ๑ ตามมาด้วย อินเดีย และในภูมิภาคของอาเซียน อินโดนีเซีย มีประชากรเป็นอันดับ ๔ ของโลก ประเทศเหล่านี้ย่อมมีปัจจัยหนึ่งในอีกห้าปัจจัยที่เอื้อให้สามารถก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจได้ จึงไม่น่าประหลาดใจเลยที่จีนจะก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจโลกได้ในเวลาอันรวดเร็ว และจะขึ้นเป็นอันดับหนึ่งได้ไม่ยากหากสามารถดำรงปัจจัยด้านอื่น ๆ ให้เอื้อต่อการเป็นชาติสมุททานุภาพโดยไม่ถูกสกัดกั้นจากมหาอำนาจเดิม ซึ่งภาพการขัดแย้งย่อมตามมาอย่างที่ได้เริ่มเห็นในนโยบายต่าง ๆ ของสหรัฐฯ ทั้งยุทธศาสตร์ใหม่อินโดแปซิฟิก (Indo - Pacific Strategy) การตั้งเวทีสนทนาด้านความมั่นคงจุดภาคี (Quadilateral Security Dialogue : Quad) และการทำสงครามทางเศรษฐกิจช่วงที่ผ่านมา ซึ่งสถานการณ์อาจจะเดินไปถึงการเกิดเป็นสงครามใหญ่ดังที่อาจารย์อัลลิสัน (Allison) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดได้ยกทฤษฎี Thucydides Trap เพื่ออธิบายผลของการขึ้น

เป็นมหาอำนาจของจีน จะทำให้เกิดสงครามกับมหาอำนาจเดิม (When One Great Power Threatens to Displace Another, War is Almost Always The Result)^{๑๔} ส่วนประเทศไทยมีจำนวนประชากรเมื่อเทียบกับประเทศในอาเซียนแล้ว จัดว่ามีจำนวนน้อยกว่าก็แค่อินโดนีเซียและเวียดนามเท่านั้น ดังนั้นปัจจัยด้านประชากรของไทยจึงนับว่าเอื้อต่อการพัฒนาสมุททานุภาพ

๕. ลักษณะประจำชาติ (National Character) ประชาชนของชาติที่มีนิสัยชอบเผชิญโชค ชอบเสี่ยงภัย แสวงหาโชคกลาง ชอบการค้าขายทางทะเล การลงทุนและพัฒนาอาณานิคมในต่างแดน เช่น อังกฤษ และเนเธอร์แลนด์ เป็นต้น ส่วนประเทศที่มีลักษณะที่ใช้กำลังเพื่อแสวงหาประโยชน์จากอาณานิคมโดยไม่ใส่ใจในการพัฒนาประเทศอาณานิคม เช่น สเปน และโปรตุเกส ส่งกำลังทหารไปล่าอาณานิคมเพื่อมุ่งกอบโกยทรัพยากรจากอาณานิคมโดยเฉพาะทองและเงินนำไปสู่ราชวังของประเทศตนเป็นหลัก ไม่มีการทำมาค้าขาย การลงทุนในดินแดนต่าง ๆ ทำให้การมีสมุททานุภาพมากก็จริง แต่ก็ไม่สร้างความมั่งคั่งที่ยั่งยืนได้ ดังนั้นการที่ลักษณะประจำชาติ ที่คนในชาติมีลักษณะและนิสัยทัศนที่เหมาะสม

การค้นพบทวีปอเมริกาและตามมาด้วยการล่าอาณานิคมของชาวยุโรป
ที่มา : satit.up.ac.th

ย่อมมีปัจจัยที่เกื้อกูลแก่การสร้างสมุททานุภาพมาก หากชนในชาติไม่ได้ใส่ใจ ไม่มีความกระตือรือร้น รักความสบาย ย่อมไม่มีความเป็นไปได้ที่จะได้ประโยชน์จากทะเลจากการเป็นชาติสมุททานุภาพได้เลย^{๕๕} ประเทศฝรั่งเศสมีพื้นดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร ประชาชนจึงไม่สนใจประกอบอาชีพทางทะเล หากประเทศที่พื้นดินขาดความอุดมสมบูรณ์หรือมีพื้นที่ไม่พอกับการประกอบอาชีพ พลเมืองจึงมีความผูกพันและมีความเชี่ยวชาญด้านทะเลเพราะต้องอาศัยอาชีพทางทะเลเป็นอาชีพหลัก เช่น ลิงคโปร์ ฮอลแลนด์ และนอร์เวย์ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่ ๆ อุดมสมบูรณ์ ก็สามารถสร้างผลผลิตเป็นสินค้าส่งออกไปยังต่างประเทศได้ด้วยเรือสินค้าที่ละมาก ๆ ได้เช่นกัน ในส่วนของคนไทยนั้น ประชากรที่พึ่งพาและประกอบอาชีพเกี่ยวกับทะเลมีอยู่ไม่น้อย อุตสาหกรรมประมงและกองเรือประมงของไทยนับเป็นกองเรือที่ใหญ่เป็นลำดับต้น ๆ ของโลก ทั้งที่ทำการประมงในทะเลไทยและออกไปในน่านน้ำต่างชาติ ย่อมเป็นการสนับสนุนว่าลักษณะคนประจำชาติไทยมีส่วนหนึ่งที่มีความชอบในการประกอบอาชีพในทะเล ถึงแม้ว่าความรุ่งเรืองของประมงของไทยจะหยุดขังกัลงด้วยข้อกล่าวหาที่ตามมาด้วยใบเหลือง จากการทำการประมงแบบผิดกฎหมาย ไม่รายงานและไร้การควบคุม (Illegal, Unreported and Unregulated: IUU) โดยสหภาพยุโรป (European Union: EU) ซึ่งทำให้เห็นว่าคนไทยทำการประมงเกินไปจนปลาทหมดจากทะเล หรือจนต่างชาติอีกจำก็เป็นไปได้

๖. คุณลักษณะของรัฐบาล (Character of Government) มาสนใจให้ความสำคัญในรัฐบาลทั้งในยามสงบและยามสงคราม เพราะในยามสงบรัฐบาลจะต้องเตรียมกำลังกองทัพเรือให้พร้อมสำหรับยามสงคราม ให้สามารถปกป้องผลประโยชน์ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้^{๕๖} ในปัจจุบันกองทัพเรือก็ยังมีความสำคัญต่อสมุททานุภาพ แต่ก็มีกำลังอำนาจด้านอื่น ๆ อีกที่สามารถเกื้อหนุนกันในการสร้างสมุททานุภาพ ซึ่งรัฐบาลและสถาบันต่าง ๆ ของชาติต้องจัดความสำคัญต่อการพัฒนาปัจจัยสมุททานุภาพในการใช้ประโยชน์ทะเลอย่างเหมาะสม จะต้องมีนโยบายส่งเสริมการประกอบอาชีพทางทะเล การสนับสนุนสร้างโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกที่เกี่ยวกับการค้าขายทางทะเล รวมทั้งการออกกฎระเบียบให้เอื้อต่อการพัฒนาอาชีพในทะเล เช่น การประมง การเดินเรือพาณิชย์ เป็นต้น ตลอดจนอุตสาหกรรมที่เกี่ยวกับทะเล เช่น อุตสาหกรรมต่อเรือและซ่อมเรือ อุตสาหกรรมจากสัตว์น้ำ อุตสาหกรรมพลังงานในทะเลและการท่องเที่ยว เป็นต้น

ในส่วนของรัฐบาลไทยให้ความสำคัญการพัฒนาสมุททานุภาพมาก มีการกำหนดนโยบายความมั่นคงทางทะเลอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็น แผนความมั่นคง

“

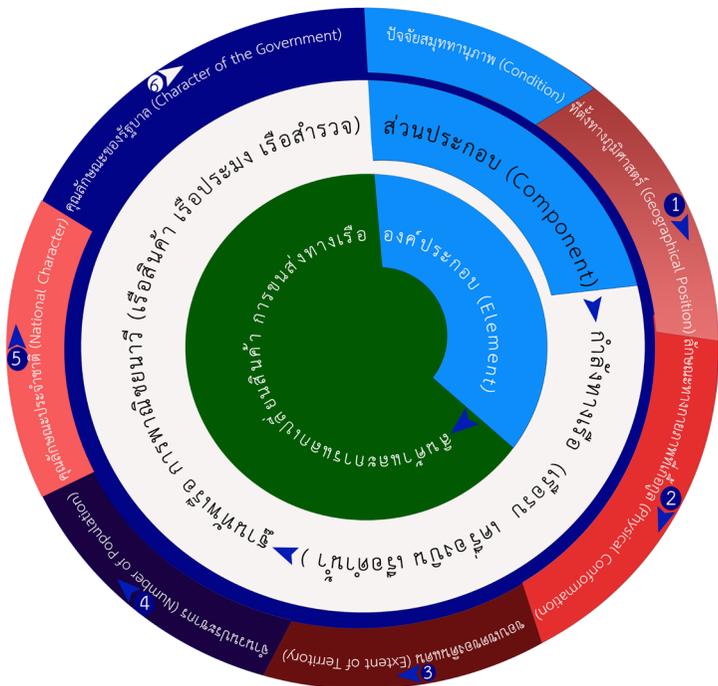
ที่สำคัญกองทัพเรือได้
ดำเนินนโยบายตามพระราชดำริ
ของรัชกาลที่ ๙ ในการพึ่งพา
ตนเองด้วยการต่อเรือขึ้นใช้เอง
และการต่อเรือจากบริษัทใน
ประเทศ ต่างก็มีส่วนที่จะเกื้อ
หนุนให้สมุททานุภาพเกิดขึ้นอย่าง
สมดุลเพราะนอกจากได้ความ
มั่นคงจากการมีเรือรบเพิ่มมาก
ขึ้นแล้ว ยังกระตุ้นการสร้างงาน
สร้างรายได้ในระบบเศรษฐกิจ
ได้อีกด้วย

”

แห่งชาติทางทะเล พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๖๔ ซึ่งแผนนี้
จะเป็นแผนหรือยุทธศาสตร์ที่มีความทันสมัยเพราะให้
ความสำคัญที่รอบด้าน (Comprehensive Security)
จึงรวมความมั่นคงที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ
และสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วย โดยไม่ได้มุ่งแต่ความ
มั่นคงที่เกิดจากภัยรูปแบบเดิมทั้งที่เป็นความขัดแย้ง
ทางทหารจากปัญหาเขตแดนและการก่อการร้าย
แต่การนำแผนไปปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใดก็คงต้อง
มีการวัดประเมินกันอย่างจริงจังต่อไป ในส่วนของ
นโยบายรัฐบาลในการพัฒนากำลังทางเรือนั้นชัดเจน
มาก จากการเสริมสร้างพัฒนาศูนย์อำนวยการ
รักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล หรือ ศรชล.
เพื่อประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายในทะเล
และการรักษาผลประโยชน์ทางทะเลด้านอื่น ๆ
ภายใต้ พ.ร.บ.รักษาผลประโยชน์ของชาติทางทะเล
พ.ศ.๒๕๖๒ และการสร้างกองทัพเรือที่มีความพร้อม
ทั้งเรือผิวน้ำที่มีขีดความสามารถสูง เรือบรรทุก ฮ.
เรือดำน้ำ และเรือสนับสนุน เพื่อเป็นกำลังที่สามารถ
ปกป้องผลประโยชน์รูปแบบต่าง ๆ ในทุกมิติทั้ง
ขีดความสามารถใกล้ฝั่ง (Littoral Warfare)
ไปจนถึงการรบนอกประเทศ (Forward Presence/
Striking From The Sea) และที่สำคัญกองทัพเรือ
ได้ดำเนินนโยบายตามพระราชดำริของรัชกาลที่ ๙
ในการพึ่งพาตนเองด้วยการต่อเรือขึ้นใช้เองและ
การต่อเรือจากบริษัทในประเทศ ต่างก็มีส่วนที่จะ
เกื้อหนุนให้สมุททานุภาพเกิดขึ้นอย่างสมดุล
เพราะนอกจากได้ความมั่นคงจากการมีเรือรบ
เพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังกระตุ้นการสร้างงานสร้างรายได้
ในระบบเศรษฐกิจได้อีกด้วย

จะเห็นได้ว่าปัจจัยทั้ง ๖ ประการนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ๓ ประการแรก ที่กล่าวแล้วนั้นอาจจะแก้ไขพัฒนาได้ยากแต่ก็สามารถทำได้ เช่น การสร้างท่าเรือโดยการถมทะเล การแสวงหาท่าเรือในประเทศอื่น ๆ หรือแม้แต่การไปขอสัมปทาน กิ่งบีบบังคับให้ขุดคลองเชื่อมมหาสมุทรทั้งคลองปานามาและคลองสุเอซของมหาอำนาจ ก็นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ให้เอื้อต่อสมุททานุภาพของตน ทั้งนี้ และปัจจัยเกี่ยวกับบุคคลหรือมนุษย์อีก ๓ ประการต่อมา คือ ประชากร ลักษณะประจำชาติ และคุณลักษณะของรัฐบาล ซึ่งลักษณะประจำชาติและของรัฐบาลสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจให้แก่คนในชาติถึงความสำคัญของสมุททานุภาพที่มีต่อความเจริญมั่งคั่งของประเทศ รวมทั้งรัฐบาลมีนโยบายที่จะวางรากฐานและพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการสร้างสมุททานุภาพของชาติ

ทั้งนี้ก็มีเอกสารหลายฉบับที่กล่าวว่าปัจจัยทั้ง ๖ นี้เป็นองค์ประกอบสมุททานุภาพ และอธิบายว่าองค์ประกอบเหล่านี้จะทำให้เกิดสมุททานุภาพ ซึ่งมีความผิดพลาดอยู่บ้าง เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยที่จะทำให้สมุททานุภาพอ่อนแอหรือเข้มแข็งก็ได้ สมุททานุภาพจะประกอบด้วยองค์ประกอบ (Elements) ที่สำคัญได้แก่ ผลผลิต (Production) การขนส่งทางทะเล (Shipping) มีอาณานิคมและตลาด (Colonies And Markets)

รูปปัจจัย องค์ประกอบ ส่วนประกอบของสมุททานุภาพ

โดยองค์ประกอบสมุททานุภาพเหล่านี้ต้องเกิดจากปัจจัยที่เอื้ออำนวย ๖ ประการ นอกจากนี้ มาฮานเห็นว่าจะต้องมีส่วนประกอบ (Component) อีก ๔ อย่าง ได้แก่ การพาณิชย์นาวี ทำเรือ กำลังทางเรือ และฐานทัพเรือด้วย^{๑๑} ซึ่งจะทำให้ประเทศมีสมุททานุภาพที่เข้มแข็งได้อย่างแท้จริง การที่ชาติหนึ่งชาติใดมีส่วนประกอบของสมุททานุภาพด้านใดด้านหนึ่งจำนวนมากนั้นไม่เป็นการแสดงว่าชาตินั้นมีสมุททานุภาพเข้มแข็งเสมอไป ดังเช่น การพาณิชย์นาวีที่ในปัจจุบันมีการนำเรือพาณิชย์ไปจดทะเบียน (และถือสัญชาติ) ในต่างประเทศ ซึ่งเรียกว่า Flag of Convenience หรือ Flag of Necessity เพื่อลดภาระในเรื่องภาษีอากรและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เงินค่าจ้างลูกเรือ ฯลฯ ทำให้บางประเทศ เช่น ปานามา ไลบีเลีย ฮอนดูรัส ทหารายได้ด้วยการรับจดทะเบียนเรือ และปานามาได้ชื่อว่าเรือพาณิชย์มากที่สุดในโลก ทั้ง ๆ ที่มีผลิตผลและการค้าต่างประเทศไม่มากนัก ประเทศนอร์เวย์มีเรือสินค้าใหญ่ประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่มีผลิตผลเป็นสินค้าออกไม่มากนัก และความต้องการสินค้าเข้าประเทศก็ไม่มากเช่นเดียวกัน เพราะประเทศนอร์เวย์มีจำนวนประชากรน้อย นอร์เวย์จึงได้ให้ประเทศอื่น ๆ เช่าเรือสินค้าของตนไปใช้ และก็ไม่สามารถก้าวขึ้นเป็นชาติสมุททานุภาพได้

อย่างไรก็ตาม นอกจากองค์ประกอบสมุททานุภาพตามทฤษฎีของมาฮานแล้วยังมีแนวคิดจากนักยุทธศาสตร์ทางทะเลอื่นอีกที่มีความเห็นคล้าย ๆ กับมาฮาน เช่น น.อ.รอสคิล (S. W. Roskill) นายทหารเรือและนักประวัติศาสตร์ทางเรือชาวอังกฤษมีความเห็นว่า สมุททานุภาพนั้นควรมีองค์ประกอบ (Elements) ๓ ส่วน^{๑๒} คือ

๑. ส่วนกำลัง หรือ Strength Element ได้แก่ กำลังรบทางเรือต่าง ๆ ที่ปฏิบัติการบนผิวน้ำ ใต้น้ำ และในอากาศเหนือพื้นน้ำ ส่วนกำลังนี้จะทำหน้าที่ดำรงอำนาจการครองทะเล หรือการควบคุมทางทะเลไว้ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์จากทะเลได้ตามความประสงค์

๒. ส่วนช่วยให้ปลอดภัยและมั่นคง (หรือส่วนสนับสนุน) หรือ Security Element ได้แก่ ฐานทัพประเภทต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนส่วนกำลังให้สามารถปฏิบัติการในทะเลได้โดยสมบูรณ์

๓. ส่วนลำเลียงขนส่ง (หรือส่วนใช้ประโยชน์จากทะเล) หรือ Transport Element ได้แก่ พาณิชยนาวี (Merchant Shipping) อยู่ต่อเรือและซ่อมเรือ ทำเรือ ซึ่งทำหน้าที่ใช้ทะเลให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศในทางเศรษฐกิจและการทหาร ทั้งนี้ในส่วนของการใช้ประโยชน์จากทะเลนั้นยังมีเรื่องประมงรวมอยู่ด้วย แต่เอกสารที่ดีพิมพ์จากประเทศอังกฤษมักไม่ได้กล่าวถึงการประมงเพราะถือเป็นส่วนเล็กน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับกิจการพาณิชย์นาวีของตน

จากที่กล่าวมาถึงปัจจัย องค์ประกอบ และส่วนประกอบของสมุทธานุภาพ ที่นักยุทธศาสตร์ทางทะเลได้นำเสนอมาแล้วตามข้างต้นนั้น ในยุคปัจจุบันสถานการณ์และสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ของโลก มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิมมาก ปัจจัยและองค์ประกอบมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน โดยเฉพาะในโลกยุคเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร การค้าขายมีอิสระเสรี รวมถึงความก้าวหน้าของรูปแบบในการทำสงครามที่ไม่ใช่การสงครามรูปแบบเดิม แต่เป็นสงครามที่เผชิญภัยรูปแบบใหม่ (Nontraditional Threats) และการแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรในทะเลที่มีมูลค่ามากขึ้นทั้งพลังงาน แร่ธาตุ และสัตว์น้ำ ส่งผลให้เกิดเป็นองค์ประกอบอื่นที่สำคัญเกิดขึ้นมาเพิ่มเติมจากปัจจัย ๖ ด้าน ของมาฮาน ได้แก่ ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านทรัพยากรในทะเล รวมถึงปัจจัยด้านพันธมิตร นอกจากนี้ส่วนประกอบ ๔ ด้านเดิม ได้แก่ การพาณิชย์นาวี ท่าเรือ กำลังทางเรือ และฐานทัพเรือ นั้นไม่เพียงพอแล้วจะต้องมีส่วนประกอบของอุตสาหกรรมจากทะเลซึ่งรวมถึงการประมง อุตสาหกรรมด้านพลัง และแร่ธาตุ และองค์ประกอบ ๓ ด้าน จากเดิมที่ประกอบด้วยผลผลิต การขนส่งทางทะเล ตลอดจนอาณานิคมและตลาดนั้นควรตัดเรื่องอาณานิคมออกเพราะสมัยนี้ไม่มีการล่าอาณานิคมแบบเดิม แต่จะเปลี่ยนเป็นการลงทุนหรือการครอบครองพื้นที่ในต่างแดน ดังนั้นการที่จะให้ได้มาซึ่งสมุทธานุภาพที่ทำให้ประเทศหนึ่งก้าวเป็นประเทศมหาอำนาจมีความมั่นคง และยิ่งร่ำรวยได้อย่างยั่งยืนได้นั้นมีความซับซ้อน ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและต้องมีความสมดุลอย่างรอบด้าน นั่นก็คือกระบวนการอีกแบบหนึ่งในการกำหนดยุทธศาสตร์นั่นเอง

สรุป

บทบาทและอิทธิพลสมุททานุภาพในการสงครามที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าสมุททานุภาพจะเกิดจากประเทศที่สามารถสร้างผลผลิต (Production) มีการขนส่งทางทะเล (พาณิชย์นาวี) มีตลาดและพื้นที่ใช้ประโยชน์ในต่างแดน ซึ่งนับเป็นองค์ประกอบสมุททานุภาพที่เกิดจากที่ประเทศมีพาณิชย์นาวี มีสินค้า มีอุตสาหกรรมทางทะเล มีท่าเรือ มีกำลังทางเรือ และฐานทัพเรือที่เข้มแข็ง โดยพิจารณาปัจจัยที่เกื้อหนุน ได้แก่ ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ลักษณะทางกายภาพของขอบฝั่ง ขอบเขตของดินแดน จำนวนประชากร ลักษณะคนประจำชาติ และที่สำคัญคือคุณภาพของรัฐบาล รวมถึงปัจจัยด้านความก้าวหน้าเทคโนโลยี จำนวนพันธมิตร และปริมาณทรัพยากรในทะเล ซึ่งสมุททานุภาพจะเป็นส่วนที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองได้จนไปถึงการเป็นมหาอำนาจได้ ทั้งนี้ในอดีตนั้นประเทศที่ไม่มีสมุททานุภาพจะไม่สามารถก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจได้เลย ที่สำคัญการที่ทะเลมีคุณประโยชน์สำคัญอย่างมาก นอกจากที่รับทราบกันว่าทะเลและมหาสมุทรโลกเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติต้นทางในหลากหลายรูปแบบที่สนับสนุนพืช สัตว์ และมนุษย์ในโลก การพัฒนาของมนุษย์เองก็ต้องพึ่งพาทะเลมาตั้งแต่อดีตคือเป็นทั้งแหล่งทรัพยากร เป็นเส้นทางขนส่งและค้าขาย ทะเลเป็นที่มาของอำนาจเหนือประเทศอื่น ๆ ทะเลเป็นแหล่งองค์ความรู้ที่รอการไปค้นพบ และทะเลเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติจากความสำคัญของทะเลดังกล่าวทำให้ทะเลเป็นพื้นที่ที่ต้องจัดให้มีการปกป้องดูแลรักษาไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลของแต่ละประเทศ รวมถึงองค์กรระหว่างประเทศการเข้ามาปกป้องดูแลรักษาทะเลให้เรียบร้อยปลอดภัยและยั่งยืนได้ หมายถึงการมีระเบียบที่ดีหรือที่เรียกว่า Good Order at Sea ในยุคปัจจุบัน

ภัยคุกคามในทะเลมีหลายรูปแบบทั้งภัยคุกคามแบบดั้งเดิม และแบบใหม่ภายใต้โลกยุคหลังใหม่และการขึ้นสู่มหาอำนาจของจีนที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะปะทะกับขั้วอำนาจเดิม ทะเลเป็นพื้นที่เผชิญหน้ากันของมหาอำนาจ การขัดกันจากการอ้างสิทธิในทะเล ความขัดแย้งด้วยการใช้กำลังทางทหารในทะเล การก่อการร้าย การปล้นสะดม โจรสลัด การขนยาเสพติด การอพยพเข้าเมืองผิดกฎหมาย การทำลายสิ่งแวดล้อม มลพิษ และการเกิดภัยพิบัติในทะเล ซึ่งเหล่านี้ต้องมีการเตรียมรับมือโดยการพัฒนาสมุททานุภาพในเหมาะสมกับภัยต่าง ๆ โดยในภาพรวมสมุททานุภาพแต่ละประเทศจะต้องได้รับเสริมสร้างเพื่อความผาสุก มั่งคั่งและมั่นคงของประเทศนั้น ๆ เครื่องมือที่สำคัญในการเสริมสร้างสมุททานุภาพก็คือกองทัพเรือ ซึ่งไม่ว่า น.อ.รอสคิล มาसान และนักยุทธศาสตร์ทางทะเลท่านอื่น ๆ ต่างเห็นร่วมกันในทิศทางเดียวกันว่ากองทัพเรือเป็นเครื่องมือสำคัญหลักของชาติที่จำเป็นต้องพัฒนา และการสร้างความยิ่งใหญ่เพื่อนำมาซึ่งความมั่งคั่งมั่นคง และอำนาจของประเทศนั้น ๆ เนื่องจากกองทัพเรือสามารถที่จะสนับสนุนยุทธศาสตร์เชิงรุกของชาติในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจและความมั่นคงได้อย่างกว้างขวาง ประเทศที่ก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจโลกได้อย่างยั่งยืนจึงไม่ละเลยในการสร้างกองทัพเรือซึ่งมีหน้าที่ไม่เพียงแต่การป้องกันประเทศทางทะเล (Defense Role) เมื่อเกิดความขัดแย้งหรือในยามสงครามเท่านั้น ในยามสงบก็ใช้ในการบังคับใช้กฎหมายในทะเล (Constabulary Role) กองทัพเรือมีศักยภาพมากในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในทะเล (Safety Role) รวมถึงทำหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือหนึ่งของนโยบายต่างประเทศ ในการสร้างความสัมพันธ์และแรงกดดันระหว่างประเทศ ในบทบาททูตทางเรือ (Diplomacy) อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ^๑ Grove Eric, The Future of Seapower, Naval Institute Press, (Maryland:1990), pp.4-5.
- ^๒ ศิลปวัฒนธรรม, กองเรือเจิ้งเหอถูกตั้งข้อสงสัยว่าเป็น “การทูตเรือปืน”, < https://www.silpa-mag.com/history/article_23752> (๑๕ ม.ค.๖๓)
- ^๓ Heritage history, “Bartholomew Diaz”, < <https://www.heritage-history.com/index.php?c=resources&s=char-dir&f=diaz>>(๑๒ ม.ค.๖๓)
- ^๔ Encyclopaedia Britannica, “Seven Years’ War” < <https://www.britannica.com/event/Seven-Years-War>> (๑๒ ม.ค.๖๓)
- ^๕ Len Ortzen, “Guns at Sea : The World’s Great Naval Battles”, (London: Cox&Wyman:1976) pp.59-74.
- ^๖ ศิลปวัฒนธรรม, “17 มกราคม พ.ศ.2484: ท้าเรือไทยปะทะทัพเรือฝรั่งเศสใน “ยุทธนาวีเกาะช้าง””, < https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article_5721> (๑๕ ม.ค.๖๓)
- ^๗ WordPress, “History and Hardware of Warfare”, <https://weaponsandwarfare.com/2016/03/29/island-hopping-and-leap-frogging-u-s-strategies-part-i/> (๑๒ ม.ค.๖๓)
- ^๘ Maritime executive, “Interview: Winning the Cold War at Sea” <<https://www.maritime-executive.com/editorials/interview-winning-the-cold-war-at-sea>> (๑๒ ม.ค.๖๓)
- ^๙ Alfred Thayer Mahan, The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783, (Boston:Little Brown and Company,1918), pp.133-242.
- ^{๑๐} Ibid., P.162.
- ^{๑๑} China Radio International.CRI, “๑ แถบ ๑ เส้นทาง สร้างผลประโยชน์แก่จีนและทั่วโลก” <<http://thai.cri.cn/247/2016/11/04/232s247598.htm>> (๑๕ ม.ค.๖๓) อ้างว่า ตุลาคมปี ๒๐๑๕ ออสเตรเลียประกาศว่า กลุ่มบริษัทหลานเฉียวจิ้นลงทุน ๕๐๖ ล้านดอลลาร์ออสเตรเลีย ได้รับสิทธิ์เช่าท่าเรือคาร์วินทางภาคเหนือของออสเตรเลียเป็นเวลา ๙๙ ปี ซึ่งท่าเรือนี้ได้ชื่อว่า “ประตูสู่เอเชีย”
- ^{๑๒} KETTH JOHNSON , Foreign Policy Report, Why Is China Buying Up Europe’s Ports? < https://foreignpolicy.com/2018/02/02/why-is-china-buying-up-europes-ports/?utm_content=66807635&utm_medium=social&utm_source=twitter> (๑๒ ม.ค.๖๓)

- ๑๓ Mahan. opcit. , p.162.
- ๑๔ Mahan. opcit. , pp.165-7.
- ๑๕ Allison, Graham, “The Thucydides Trap”, Foreign Policy (June 9, 2017). <<https://foreignpolicy.com/2017/06/09/the-thucydides-trap/>>
- ๑๖ Mahan, pp.178-90.
- ๑๗ Mahan, pp.195-6.
- ๑๘ Eric Grove, Sea Power, Oxford Research Encyclopedia of International Studies < <http://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-294>> (๑๒ธ.ค.๖๒)
- ๑๙ Loc.cit. Captain Stephen Wentworth Roskill, Royal Navy, เป็นนายทหารและผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ทางเรือของ ทร.สหราชอาณาจักร ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ระหว่างปี ค.ศ.๑๙๔๙ ถึง ๑๙๖๐ ผลงานการสอนและหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางทะเลของสหราชอาณาจักร